

Harmen Hettinga Toetsenbord of pen? Het kunnen maken van een weloverwogen keuze tussen een van beide op het juiste moment is ongetwijfeld belangrijk. Het schrijven met een schrijfinstrument met een *goede vorm* en een *juist gripprofiel* kan het schrijfresultaat positief beïnvloeden. Hierbij zijn het hebben van enige kennis van schrijfinstrumenten én het kunnen maken van een juiste penkeuze een voorwaarde.

De vaak voorgeschreven pensoort is niet altijd voor iedereen even geschikt. Niet iedereen gaat op dezelfde manier met een pen om. Bovendien zijn er tegelijkertijd meerdere factoren van belang, zoals de *diameter*, het *gewicht*, de *lengte* en eveneens de *vorm* en het *gripprofiel* van de pen. Zelfs de *papiersoort* en de *ondergrond*, maar ook de *druk* die op het schrijfinstrument wordt uitgeoefend, kunnen een rol spelen.

Informatie vooraf

Zelf ontdekken

In de handel zijn veel verschillende schrijfinstrumenten verkrijgbaar. Van vernuftig uitgedachte vormen tot de meest vreemde speelgoedvormen. Juist deze laatste pen- en oefenen vaak aantrekkingskracht uit op de bovenbouwgroepen. Helaas wordt dit «schrijven met een handicap» steeds vaker (bewust of onbewust) toegestaan. Vandaar dat we leerlingen bewust proberen te maken van de vorm van hun pen. Dit proberen we aan de hand van activiteiten, waarin het zelf ontdekken centraal staat.

Gemakshalve werken we met een balpen. Door deze balpen te «verbouwen», proberen we te ontdekken, te ervaren welke vorm en welk gripprofiel voor onze hand het meest ideaal is, omdat hierdoor de aandachtspunten als leesbaarheid, houding en tempo beïnvloed kunnen worden.

Oprachten

De opdrachten worden zelfstandig uitgevoerd. Maar *samenpraak, samen overleggen, elkaar vragen stellen, samen redeneren, vergelijken* en *testen* zijn van groot belang. Hoewel de opdrachten duidelijk omschreven zijn, mogen kinderen af en toe best een handje geholpen worden. Maar geef hen vooral de kans en het gevoel dat ze *zélf* dingen aan het ontdekken zijn!

Benodigdheden

Voor de opdrachten zijn de volgende materialen nodig:

- Meerdere, nog schrijvende (school)balpennen, zowel met als zonder druksysteem.
- Verder papier-maché met de juiste kneedbaarheid en niet hard wordende klei. Met deze klei modelleren we een gripprofiel. Voordeel van deze klei is dat hij zacht blijft, waardoor het gemaakte gripprofiel bijgesteld kan worden. Bovendien geeft het wegduwen van de klei aan hoe groot de druk op de pen is. Bij warm weer kan de klei kleverig aanvoelen.
- Een meetlatje is nodig voor het afmeten van de juiste maten.

De pen in het algemeen

Opdracht 1: bespreek de buitenkant van de pen

• Materialen

Laat zo veel mogelijk verschillende schrijfinstrumenten van thuis meenemen: van kroontjespen, gelpen, glaspen en vulpen tot vreemd gevormde pen. Misschien dat er zelfs nog wel een griffel wordt meegebracht!

• Inleiding

Plaats de pennen in hun tijd. Laat kinderen de pennen in hun hand nemen en laat ze ermee schrijven als dat nog mogelijk is. Kortom: laat kinderen de pennen *verkennen*. Dit roept interesse op en daagt uit.

Bespreek de vorm van de pennen, zoals pennenverzamelaars en kenners dat doen. Vergelijk daarbij pensoort met pensoort.

Bij het bekijken van de buitenkant kan gelet worden op:
– Wat is de vorm van de pen? (Rond, driehoekig, zeskantig, anders.)

– Rolt de pen gemakkelijk weg? Waardoor niet?

– Van welk materiaal is de pen gemaakt? (Metaal, rubber, kunststof, anders.) Let op: verschillende onderdelen kunnen van verschillende materialen gemaakt zijn.

– Is de pen transparant?

– Wat staat er op de penpunt? (AF, EF, F, M, anders.) En wat betekent het?

– Hoe is de vorm van de penpunt? (Spits, plat, recht, schuin, anders.)

– Is het gripprofiel voorgevormd? (Verdikking, geribbeld, driehoekig, voorgevormd, afgeschuind, een ringetje of verhoging vooraan om het afglijden te voorkomen, anders.)

– Is de pen voor linkshandigen, voor rechtshandigen of voor beiden?

– Heeft de pen een clip?

– Heeft de (bal)pen een druksysteem? (Bovenop, aan de zijkant, anders.)

– Hoe lang is de pen (zonder dop)? (Ongeveer 13-15 cm.)

– Wat is de diameter van de pen? (Meestal ongeveer 8-9 mm. Volgens onderzoeken mag de diameter niet groter dan 12 mm zijn.)

– Hoe zwaar is de pen?

– Is de pen (met dop) topzwaar?

– Waar staat de merknaam? En waar staat bij reclamepennen de tekst? Waarom daar?

– Ligt de pen prettig in de hand?

Nota bene. Bovenstaande tekst is op www.praxisbulletin.nl opgenomen als Kijkaart pennen (onderzoekskaart), zodat u die eenvoudig voor de kinderen kunt vermenigvuldigen.

Figuur 1: pengreep

Figuur 2: buigen

Figuur 3: strekken

- **Extra activiteit**

Ook zouden we kunnen kijken naar de verschillende inksystemen (zuigsysteem, patronen en de diverse converters) bij vulpennen. Bij het bekijken van een pen aan de binnenkant komt de techniek aan de orde. Zoals het mechanisme van het druksysteem bij balpennen. Dit laatste valt buiten deze lesactiviteit, maar is zeker een aanrader.

- **Leerspel**

Tot slot richten we een *pennenverkoopstand* in en spelen we het spel van kopen en verkopen. Zo is goed te controleren of de bedoeling van de les begrepen is. Dit spel kan aan het begin van de les worden aangekondigd. Geef nog enkele professionele *verkooptips*. Bijvoorbeeld:

- Begroet de klant zoals je zelf begroet zou willen worden.
 - Bied de klant aan wat bij hem (of haar) hoort.
 - Laat de klant de pen voelen en uitproberen.
 - Laat de klant merken dat je er verstand van hebt.
 - Probeer de klant die twijfelt toch over te halen.
- Begin zo nodig belangrijke punten te herhalen.
- Bied service aan en pak de pen in.
 - Geef de klant ook na de koop een goed gevoel.

De pengreep

Opdracht 2: geef je pen het juiste gripprofiel (op twee manieren)

- **Materialen**

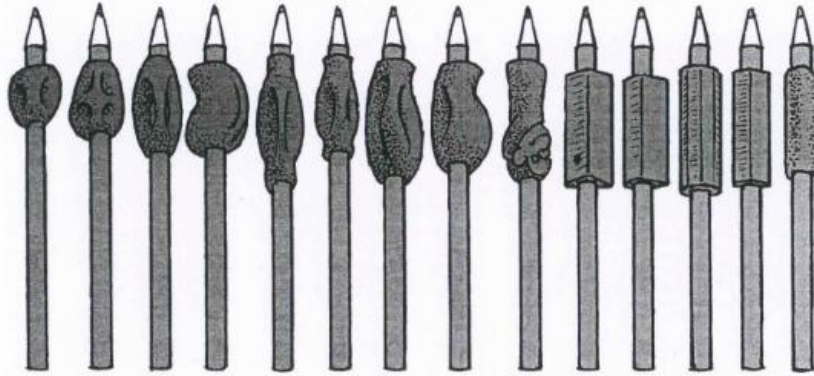
Nodig zijn: twee balpennen (bij voorkeur zonder dop, omdat de dop er later niet meer op past), klei die zacht blijft (een blokje van 1 x 1 cm en 3 cm lang), een wollen (of katoenen) draad, plaksel en een meetlatje.

- **Inleiding**

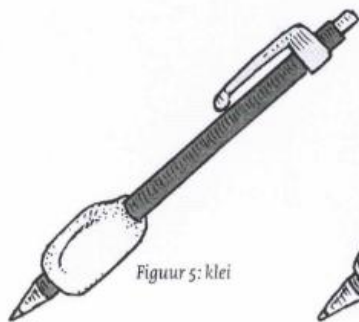
Bij een juiste greep – de *driepuntsgreep* – wordt de pen tussen duim en wijsvinger vastgehouden en ondersteund door het laatste kootje van de middelvinger. Duim, wijsvinger en middelvinger zijn licht gebogen. Voor *rechtshandigen* is de hoogte van de pengreep circa 2 centimeter, voor *linkshandigen* circa 3 centimeter. (Zie *figuur 1*.) De vingers moeten makkelijk gebogen en gestrekt kunnen worden. (Zie *figuur 2* en *figuur 3*.) Vandaar de naam: *dynamische driepuntsgreep*.

Tegenwoordig worden meer grepen toegestaan, als het schrijfproduct maar aan de (door de individuele leerkracht) gestelde eisen voldoet. Deze eisen zijn vaak erg laag gesteld. En met een verkeerde greep – vaak nog een *kleutergreep* – wordt het niet zo nauw genomen. Hoewel bekend is dat voortreffelijke pen-

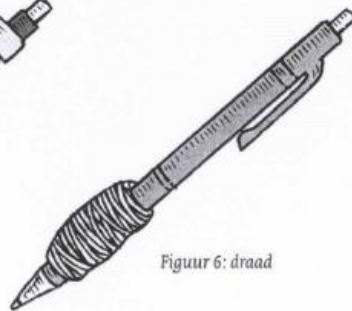

Figuur 4: pengreepcorrectors

Figuur 5: klei

Figuur 6: draad

grepen erbarmelijke schrijfresultaten kunnen opleveren en dat erbarmelijke pengrepen voortreffelijke schrijfresultaten kunnen opleveren, nemen wij de juiste greep als uitgangspunt.

Het is dan ook de bedoeling om kinderen te laten ervaren hoe een juiste greep aanvoelt. Deze kinderen zullen in hun vrije tijd ook moeite doen om te leren hoe je een hockeystick, een tennisracket, een golfclub, trommelstokken of de teugels bij het paardrijden op de juiste wijze moet vasthouden. Om je pengreep te corrigeren, zijn er verschillende correctors in de handel verkrijgbaar (figuur 4).

• **Werkwijze A: klei (figuur 5)**

We kneden het blokje klei in de warme hand en modelleren het daarna om de pen. Tussen klei en penpunt houden we 1,5 centimeter vrij. De penpunt moet bij het schrijven zichtbaar blijven, anders kan een verkeerde zithouding het gevolg zijn. De klei moet de pen geheel omsluiten. Door de vingers in de *driepuntsgreep* op de klei te houden en zachtjes te drukken, ontstaat een duidelijke afdruk van de greep. In feite krijgt het blokje klei een driekantige vorm. Zorg ervoor dat de vingers niet naast de pen komen te liggen.

• **Werkwijze B: draad van wol of katoen (figuur 6)**

Het begin van de draad kan met een klein stukje plakband (achteraf onzichtbaar) op de pen worden vastgezet. Daarna wordt de draad op 1,5 centimeter van de penpunt, over een lengte van 3 centimeter, strak om de pen heen gedraaid. Kinderen moeten zelf ontdekken wat voor hun hand prettig overkomt. Meestal kiest men voor drie lagen. Bij de laatste omwenteling wordt de draad door de lus gehaald om het einde vast te knopen. Eventueel kan het laatste stukje draad worden vastgeplakt, door plaksel over de laatste twee centimeter draad te smeren en daarna aan te drukken.

• **Opmerking**

Laat kinderen zowel *positieve* als *negatieve* ervaringen bij het schrijven met de door hen gemaakte *pengreep* verwoorden.

Penvorm

Opdracht 3: ontwerp een pen, die goed in de hand ligt

• **Materiaal**

Nodig zijn: een balpen zonder druksysteem, papier-maché (pap) en een meetlatje.

vraagt geduld. En het is aan te raden om de afwerking te verdelen over meerdere (korte) periodes bij een steeds droger wordende papier-maché. Dit kan al na enkele uren.

Het geven van een vorm hangt geheel af van de geaardheid van het papier-maché. Als die te nat en/of te plakkerig is – met andere woorden: als die niet de juiste kneedbaarheid heeft – dan laat het papier-maché zich moeilijk verwerken. Stel de verwerking dan uit, zodat het papier-maché kan indrogen. Maar zorg er dan wél voor dat de massa regelmatig gekneet wordt!

• **Werkwijze**

Breng het papier-maché op de pen aan. Laat vanaf de penpunt 5 centimeter vrij. De laag zelf mag 1 tot 1,5 centimeter dik zijn. Het aanbrengen kan op meerdere manieren gebeuren: door de pen vast te houden óf door de pen in liggende toestand te bewerken. Laat het kind zelf een manier ontdekken.

Het vochtige papier-maché glijdt gemakkelijk van de pen af. Een hoekige penvorm lijkt daarom gemakkelijker te bewerken dan een ronde. Het papier-maché wordt steeds glad gewreven. Is de vorm af, dan wordt de pen op de juiste manier in de hand genomen. Bij een juiste pengreep rust de pen in het vlak tussen duim en wijsvinger en wijst naar een punt, dat ongeveer 10 tot hooguit 15 centimeter naast de schouder ligt (afhankelijk van waar de hand zich bevindt). Bespreek met de kinderen of de pen meer aan de wijsvingerkant of meer aan de duimkant ligt. Nu het papier-maché nog vochtig is, ligt de pen zwaar in de hand. Het kind moet dit ervaren. Door voorzichtig op de «pen» te duwen, ontstaat er een afdruk van de hand in het papier-maché. De pen vormt zich naar de hand. (Zie *figuur 7*.) Een duidelijke glooiing (*figuur 8*) is zichtbaar. Een banaanvorm is niet nodig. Steeds weer wordt het papier-maché glad gewreven en wordt het geheel op plastic te drogen gelegd.

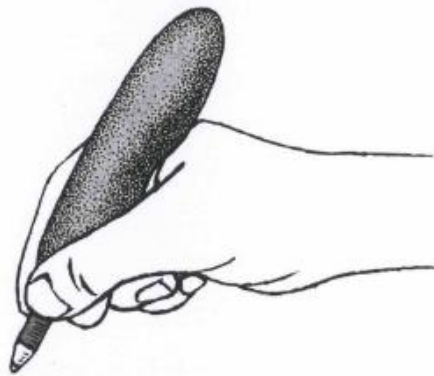
• **Opmerking**

Laat kinderen zowel *positieve* als *negatieve* ervaringen bij het schrijven met de door hen gemaakte penvorm verwoorden.

Tot slot

De opdrachten in dit artikel en op de website van het *Praxisbulletin* betreffen de vorm van de pen en de vorm van het gripprofiel. De opdrachten laten de kinderen zelf ontdekken hoe belangrijk deze aandachtspunten voor alle facetten van het schrijven zijn.

Discipline is nodig als je bijvoorbeeld gereedschappen of

Figuur 7: hand met pen

Figuur 8: pen met glooiing

sportattributen op een juiste manier wilt hanteren. Maar diezelfde discipline is ook nodig voor het hanteren van een schrijfinstrument! Opgeven als het niet lukt, is een gemakkelijke keuze. Door meer kennis van het schrijfinstrument te hebben, ontstaat er hopelijk meer begrip voor een *betere grip!*

Extensie op de website

Dit artikel heeft een extensie op onze internetsite www.praxisbulletin.nl. Daar zijn *extra opdrachten* (*opdracht 4-11*) opgenomen, waarin het kind – met behulp van zowel papier-maché als schuimrubber, piepschuim, stof, deeg en draad en garen – het belang van een juiste vorm van de pen en van het gripprofiel kan ervaren. Zo zal het kind zelf ontdekken dat de vele in de handel zijnde pennen, met allerlei rare vormen, wel leuk zijn voor de verzamelaar en om zelf na te maken, maar dat ze bij het schrijven eerder voor een handicap zorgen. Bij deze opdrachten krijgt *beeldende vorming* de overhand, maar het eigenlijke *schrijfdoel* blijft voorwaarde en mogen we niet uit het oog verliezen!

Ook zijn er *drie onderzoekskaarten* 'Pennen verkennen' opgenomen, waarmee de kinderen zelfstandig (in tweetallen) een «pennenonderzoek» kunnen doen.

